

градації суспільно небезпечних наслідків (з формальної точки зору) на: 1) зазначені в законі; 2) хоча і не передбачені в законі, але безпосередньо впливають на долю винного; 3) байдужі для долі злочинця в усіх відношеннях [14, с. 163]. Явну, яка претендує на вичерпність, спробу класифікації злочинних результатів зробив Л.Д. Гаухман: - за характером шкоди він диференціює їх на матеріальні ("наслідки у вигляді фізичної або майнової шкоди, піддається точному встановленню і доведенню") і нематеріальні (наслідки у вигляді реальної шкоди, який не піддається встановленню і доведенню, і наслідки у вигляді небезпеки заподіяння шкоди"); - за ступенем небезпеки завданої шкоди на передбачені в якості ознак, основних складів і передбачені як ознаки кваліфікованих складів"); - за описом в законі на точно зазначені в диспозиції статті Особливої частини КК, описувані в інших нормативно-правових актах і визначаються правозастосовником на підставі оцінки фактичних обставин справи; - за значенням для кваліфікації на обов'язкові ("такі, наявність яких обов'язково для: застосування конкретної кримінально-правової норми") і додаткові, "описувані як в самостійній, так і в застосовуваній кримінально-правовій нормі, яка охоплює їх заподіяння"[2, с. 111] У нашому розумінні даний підхід є обґрунтованим, так як зміст і функції злочинних результатів настільки різноманітні, що виділити єдину підставу класифікації - значить залишити за рамками оцінки інші аспекти досліджуваного явища.

Висновки. Актуальність і постійний науковий інтерес до проблеми класифікацій суспільно небезпечних наслідків надає нам можливість представити свою класифікацію суспільно-небезпечних наслідків. З формальної точки зору суспільно небезпечні наслідки можна розділити юридичні (відображені в диспозиціях статей Особливої частини КК) і фактичні (всі негативні зміни, реально викликані злочином); прямо зазначені в законі і наслідки, не передбачені як ознаки складу, але впливають на розмір кримінальної відповідальності (в якості пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин). Крім того, має сенс градація наслідків на матеріальні (делікти, які тягнуть майнову або фізичну шкоду) і нематеріальні (моральна, політична, ідеологічна та інша шкода), основні (які зумовлюють місце делікту в системі Особливої частини КК) і додаткові (мають вторинний характер) мають реальний характер (ст. 115 КК) і представляють загрозу заподіяння шкоди охоронюваним благам (ст. 119 КК). Багато статей кримінального закону містять згадку про два і більше видів наслідків, породжуваних одним і тим же злочином. Звідси поділ злочинних результатів на прямі (притаманні основному складу) і непрямі (названі законодавцем в кваліфікованих складах).

Література:

1. Базаров Р. А. Преступление. Состав преступления / Челябин. юрид. ин-т МВД России. Челябинск, 1997. — 66 с.
2. Гаухман Л.Д. Насилие как средство совершения преступления. М.: Юрид. лит., 1974. - 166 с.
3. Глистин В.К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (объект и квалификация. Л.: Изд-во ЛГУ, 1979. - 128 с.
4. Землюков В.В. Уголовно-правовые проблемы преступного вреда. Новосибирск, 1991. С. 118-183.
5. Иванова В.В. Преступное насилие: Учебное пособие для ВУЗов. - М.: ЮИ МВД РФ, Книжный мир, 2002.- 83 с.
6. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України від 28. 06. 1996 р. № 2952-VI із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 2016 р. - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрана
7. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Коржанский Н.И. - М.: Изд-во Акад. МВД СССР, 1980. - 248 с.
8. Мальцев В.В.. Проблема уголовно-правовой оценки общественно опасных последствий. Саратов, Изд-во Саратовского ун-та. 1989. 192 с. :
9. Михлин А. С.. Последствия преступления. М Юридическая литература", М.,1969. 104 с
10. Привес М.Г., Лысенко Н.К., Бушкович В.И. Анатомия человека. 12-е изд., перераб. и доп. — СПб.: Издательский дом СПбМАПО, 2006. — 720 с
11. Скутин С.Л. Проблемы уголовно-правовой борьбы с преступными посягательствами на жизнь, здоровье и достоинство работников милиции, охраняющих общественный порядок. Дисс. . канд. юрид. наук. М., 1995- 230 с.
12. Тацій В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Харьков: Вища школа (изд-во при ХГУ), 1988. - 198 с.
13. Уголовная ответственность за уклонение от уплаты налогов и сборов / И. Н.Соловьев. — М.: Главбух, 2000. — 156 с.
14. Уголовное право. Общая часть: Учебник / Под ред. В. Н. Петрашева.М.: ПРИОР, 1999. 544 с.
15. Уголовно-правовая борьба с вовлечением несовершеннолетних в совершение антиобщественных действий: проблемы квалификации и профилактики / Пудовочкин Ю.Е.; Науч. ред.: Чечель Г.И. - Ставрополь: Изд-во Ставроп. ун-та, 2000. - 137 с.

Грищенко О.А.,
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри кримінального
права та кримінології ОДУВС
Надійшла до редакції: 19.12.2015

УДК 351: 74

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛЦІЇ (ПОЛІЦІЇ): ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Жила С. Ю.

У статті автор розглядає питання закріплення та змістовної складової принципів діяльності міліції (поліції). Особлива увага приділяється принципам роботи національної поліції, їх відповідності міжнародним нормативно-правовим актам, значенню у контексті реформи правоохоронних органів.

Ключові слова: міліція, поліція, принципи, принципи діяльності міліції (поліції).

© С.Ю. Жила, 2016

В статье автор рассматривает вопросы закрепления и содержания принципов деятельности милиции (полиции). Особое внимание в работе уделено принципам работы национальной полиции, их соответствию международным нормативно-правовым актам, значению в контексте реформы правоохранительных органов.

Ключевые слова: милиция, полиция, принципы, принципы деятельности милиции (полиции).

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

The author examines the consolidation and maintenance of the principles of activity of militia (police). Particular attention is paid to the principles of work of the National Police, and their compliance with international regulatory acts in the context of the reform of law enforcement agencies.

Keywords: militia, police, principles, principles of activity of militia (police).

Сьогодні система правоохоронних органів перебуває у стані реформування. Зокрема, прийнятий Закон України “Про Національну поліцію”, який набуває чинності у листопаді 2015 року. До концепції реформування закладено розуміння поліції, у першу чергу, як сервісної служби, яка виконує відповідні завдання із забезпечення публічної безпеки та порядку, охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів людини, суспільства, держави та інші.

Важливе значення для розуміння підґрунтя для майбутньої діяльності, правового забезпечення діяльності поліції відіграють принципи її діяльності. Саме принципи є вихідними положеннями, на яких будується діяльність органів та підрозділів національної поліції. Вони відображають політичні ідеї, що панують у державі, окреслюють сфери взаємовпливу суспільства та підрозділів міліції (поліції).

Принципи діяльності підрозділів міліції (поліції) досліджуються у роботах таких вчених як О.М. Бандурка, Ю.П. Битяка, С.М. Гусарова, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, Р.С. Мельника, В.Є. Мармазова, С.С. Терещенка та ін. У той же час вище окреслені перетворення у правоохоронній системі вимагають нового переосмислення, оцінки принципів діяльності міліції (поліції).

Метою статті є досягнення наукового результату у вигляді теоретичних положень щодо принципів діяльності міліції (поліції) та розробленні на їх підставі пропозицій до чинного законодавства.

Вчені справедливо зазначають, що на відміну від об’єктивних законів принципи залежать від свідомості людей, від пізнання ними чинних законів природи і суспільства [1, с.722].

Відповідно до ст.3 Закону України “Про міліцію”, діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, організаціями й населенням. Крім того, у ч.2 ст.3 зазначеного закону міститься вказівка на гласність роботи міліції, а у ч.3 ст.3 - про політичну нейтральність [2].

На нашу думку, зазначений перелік принципів є досить обмеженим та не відбиває основоположних засад діяльності міліції. Зокрема, звертає на себе увагу відсутність у законі посилання на такий базовий конституційний принцип як верховенство права. Він закріплений у ст.3 Конституції України та визначає, що: “Людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави”.

Основним завданням органів міліції (поліції) є забезпечення громадської безпеки та порядку, задля створення такої стабільної атмосфери законності, захищеності, за якої б кожен громадянин міг повноцінно реалізовувати свої права та виконувати обов’язки.

С.П. Погребняк справедливо визначає, що принцип верховенства права становить ціннісний сплав ідей справедливості, рівності, свободи і гуманізму, формує відповідний цьому образ правової системи та дозволяє переробити цей образ на реальність [3, с.148]. У свою чергу Ю.Р. Кривицький, підтримуючи М.І. Козюбру, додає, що у верховенстві права акумульовані наукова істина, цінності добра і справедливості, досягнення правової теорії і практичний юридичний досвід, правові ідеї і здоровий глузд [4, с.10].

На нашу думку, верховенства права для працівників міліції (поліції), в першу чергу, означає домінування природних прав, свобод, законних інтересів людини над нормами закону, по-друге, кореспондування обов’язку правоохоронних органів до домінуючого забезпечення вказаних прав, свобод і законних інтересів. Вважаємо, що принцип верховенства права у повинен бути законодавчо закріплений у системі засад діяльності міліції (поліції) як ключове, вихідне положення.

Звертаючись до Закону України “Про Національну поліцію”, слід відзначити, що у ньому більш чітко регламентовані питання, пов’язані із принципами діяльності поліції. Розділ II зазначеного закону присвячений принципам діяльності національної поліції. У ст.6 визначається, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, а у ч.2, що він застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Включення зазначеного принципу до закону є важливим кроком на шляху формування демократичних, гуманних засад роботи реформованих правоохоронних органів [5].

Другим у системі принципів відповідно до Закону України “Про Національну поліцію” визначено принцип дотримання прав і свобод людини. Він включає у себе положення, які визначають, в першу чергу, що форми і методи діяльності поліції не повинні порушувати права і свободи людини. Крім того, цей принцип одночасно закріплює анти дискримінаційну засаду, відповідно до якої у діяльності поліції не може бути жодних привілеїв або обмежень внаслідок наявності у громадянина захищеної ознаки. Зазначений принцип кореспондує, у тому числі, із принципами застосування поліцейських заходів, які також вперше прописані у чинному законодавстві. У ст.29 визначають принципи застосування поліцейських заходів: законність, необхідність, пропорційність та ефективність. Зазначений системний підхід до формування принципів діяльності поліції дає можливість максимально ефективно врегулювати на законодавчому рівні питання забезпечення прав людини в контексті реалізації поліцією своїх поноважень.

В.Є. Мармазов влучно відзначає, що права людини не повинні бути суто фіктивними, а повинні мати юридично наповненими, тобто мати своє відображення, як юридично обов’язкові тексти. При розгляді питання взаємодії двох систем координат - ефективного захисту прав людини та системи функціонування правоохоронних органів необхідним є саме юридичний захист прав людини, з урахуванням специфіки взаємодії цих двох систем, що пов’язані із повагою до прав людини та тими обов’язками, які мають правоохоронні органи у демократичному суспільстві [6, с.264].

Наступним у системі закріплених принципів діяльності поліції виступає принцип законності відповідно до якого діяльність поліції повинна відбуватися межах поноважень та в спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Також заборонене виконання злочинних наказів та розпоряджень. Вказаний принцип

визначає межі діяльності поліцейського як слідчої особи, якій дозволено тільки те, що прямо визначено у законі.

Наведені принципи відповідають положенням Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи (R2001(10)) від 19 вересня 2001 року. Відповідно до них: при проведенні усіх своїх операцій поліція повинна поважати право будь-якої людини на життя (п.35), правоохоронні органи повинні планувати свою діяльність, в тому числі оперативну діяльність відповідно до закону, оскільки в суспільстві заснованому на принципах верховенства права та законності, ці органи проводили лише законні операції, при цьому мають враховуватися положення національного законодавства та міжнародних норм у галузі прав людини (п. 38); співробітники поліції повинні виконувати накази, які законно віддаються їх начальниками, але зобов'язані утримуватися від виконання явно незаконних наказів, інструкцій та вказівок та повинні мати можливість доповісти про їх незаконність, не побоюючись ніяких санкцій (п.39); правоохоронні органи, при виконанні ними своїх обов'язків повинні ставитися з повагою до кожної людини, і зокрема її свободи переконань, совісті, релігії, слова, мирних зборів, пересування і права власності (п.43) [7].

Наступні принципи діяльності поліції: відкритість та прозорість, взаємодія з населенням на засадах партнерства логічно відбивають ідеї, закладені у концепцію реформування правоохоронних органів. Вони направлені, в першу чергу, на підвищення рівня довіри населення до діяльності міліції (поліції), формування партнерських стосунків із населенням, територіальними громадами, громадськими організаціями, залучення їх до правоохоронних процесів тощо.

Наведемо статистику проведених Центром Разумкова соціологічних досліджень щодо питань взаємодії населення із міліцією, адже саме рівень довіри суспільства до міліції є базовим критерієм оцінки її діяльності, а також - складовою її легітимності в очах громадян. Результати досліджень останніх років (серпень 2012 р. - березень 2015 р.) свідчать, що більшість громадян тією чи іншою мірою міліції не довіряють. Співвідношення між тими, хто не довіряє (зовсім і "скоріше") міліції, і тими, хто довіряє (цілком і "скоріше") є негативним: від - 33% у серпні 2012 р. до - 58% у грудні 2014 р. Найвищі показники недовіри зафіксовані в липні 2013р., у грудні 2013 р. і грудні 2014 р. За результатами березневого опитування 2015р., повну довіру до міліції висловили дещо більше 2% громадян, ще 22% - "скоріше" довіряють міліції. Таким чином, рівень загальної довіри до міліції складає близько 25%: від 22% на Заході країни до 27% у Центрі. Не довіряють міліції (зовсім і "скоріше") - від 64% жителів Півдня до 71% - Сходу [8, с.19].

На нашу думку, реформування міліції - створення поліції як сервісного органу, який забезпечує публічний порядок та безпеку, охороняє права і законні інтереси громадян, надає поліцейську допомогу, керуючись відповідними правовими принципами, є важливим кроком на шляху формування довірливих відносин між суспільством та правоохоронними органами. По суті - між суспільством та державою в особі поліції.

Результати соціологічних опитувань привертають увагу до ще одного важливого моменту - необхідності врахування регіональних особливостей у роботі правоохоронних органів. Так, результати опитування з питань діяльності міліції показали, що дещо більше довіряють міліції в цілому та її структурним підрозділам на Заході

та Півдні, ніж у Центрі та на Сході. Якщо на Заході та Півдні міліції міста (села) тією чи іншою мірою довіряють 34% і 39% опитаних, відповідно, то в Центрі та на Сході - 25% і 22%, відповідно. Найбільш помітно є різниця у ставленні до дільничних інспекторів. Якщо на Заході та Півдні частки тих, хто довіряє, і тих, хто не довіряє дільничному інспектору, є майже однаковими (на Заході - 40% і 37%, на Півдні - 43% і 39%), то в Центрі та на Сході переважає недовіра [8, с.19].

При формулюванні принципів діяльності поліції законодавцем було враховано зазначені особливості. Відповідно у ч.2 ст.11 Закону України "Про Національну поліцію" відзначається, що з метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад. А згідно з ч.3 ст.11 саме рівень довіри населення є визначальним показником ефективності діяльності поліції.

Крім вищезазначених, у ст.10 Закону України "Про Національну поліцію" закріплено принцип політичної нейтральності, а у ст.12 - засаду безперервності. Політична нейтральність є невід'ємною складовою справедливої, неупередженої діяльності поліції як сервісного органу, який покликаний забезпечувати права та законні інтереси будь-якого громадянина, незалежно від політичних уподобань. Більш того, запропонована система вертикальної взаємодії МВС та національної поліції є відповідною зазначеному принципу. У законі визначається. Що очолює національну поліцію керівник, а порядок взаємодії з міністром внутрішніх справ визначено у ст.16. Аналізована норма дає підстави стверджувати, що МВС у взаємовідносинах із національною поліцією виконує політичні організаційно-координаційні і право забезпечувальні завдання. Таким чином, сама структура національної поліції, по суті, деполітизована, починаючи з її керівника.

Оцінюючи принципи, визначені у розділі II Закону України "Про Національну поліцію". слід відзначити, що вони відображають демократичні, правові перетворення у державі, досить чітко визначають основи діяльності поліції як сервісного органу із надання поліцейських послуг населенню. У той же час. На нашу думку, доцільно було б доповнити систему принципів засадою публічності. Враховуючи, що поліція є представником держави, на неї офіційно покладаються обов'язки, визначені ст.2 Закону України "Про Національну поліцію", а це означає, що вона несе відповідальність за виконання покладених на неї обов'язків та якість наданих поліцейських послуг.

Таким чином, визначення у Законі України "Про Національну поліцію" принципів діяльності поліції є прогресивним кроком на шляху реформування цієї правоохоронної структури. Система запропонованих принципів є логічно побудованою та відображає демократичні, гуманістичні ідеї України як європейської держави. У той же час, нагально необхідним є прийняття Закону України "Про органи внутрішніх справ", у якому також доцільно визначити основні засади діяльності ОВС та доповнення законодавчо закріплених принципів діяльності поліції засадою публічності.

Література

1. Сидоренко Р.О. Принципи адміністративних повноважень прокуратури України / Р. О. Сидоренко // Форум права. - 2011. - №3. - С.722-727. - Режим доступу:<http://>

nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

2. Про міліцію : Закон України від 20.12. 1990 № 565-XII [Електронний ресурс] -Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/565-12>.

3. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : монографія / С.П. Погребняк. - Х. : Право., 2008. - 240 с.

4. Кривицький Ю. Верховенство права як принцип діяльності міліції: перспективи закріплення та реалізації в умовах реформування МВС України / Ю. Кривицький // Юридична Україна. - 2013. - №8. - С. 8 - 13.

5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

6. Мармазов В.Є. Принципи правоохоронної діяльності відповідно до Європейської конвенції з прав людини та практики Європейського суду з прав людини / В.Є. Мармазов // Часопис Київського університету права. - 2009. - №2. - С. 262 - 271.

7. Про Європейський кодекс поліцейської етики: Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи (R2001(10)) від 19 вересня 2001 року [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>.

8. Концептуальні підходи до реформування органів внутрішніх справ як складової правоохоронної системи та сектору безпеки і оборони України : Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу "Концептуальні підходи до реформування МВС у контексті загальнонаціонального плану реформ" (16 квітня 2015р., м. Київ) - К. : Центр Разумкова, 2015. - 56 с.

Жила С. Ю.

*здобувач кафедри адміністративного права та процесу ОДУВС
Надійшла до редакції: 23.12.2015*

УДК 343.24

ПОНЯТТЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ПОКАРАННЯ

Конопельський В. Я.

У статті розглядаються поняття, суть та основні проблемні питання взаємодії диференціації та індивідуалізації покарання. Звісно ж, що з метою більш точного визначення розглянутих понять доцільно розмежувати диференціацію та індивідуалізацію кримінальної відповідальності й диференціації та індивідуалізації покарання. Розглянуто інший важливий аспект, що характеризує диференціацію і індивідуалізацію покарання, яка полягає в тому, що законодавець, диференціюючи покарання в законі, діє авторитарно по відношенню до подальшого застосування закону. А в діяльності правозастосовувача, індивідуалізуючого покарання, превалює диспозитивність.

Разом з тим, автори принципово розділяють сфери диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності, іноді розширюють підстави першої за рахунок включення в них підстав другої. Тому в даній статті розглянуто основні критерії цього розподілу та розгляд цієї проблеми іншими науковцями. Таким чином диференціація кримінальної відповідальності, будучи вписаною в єдину систему принципів кримінального права і будучи принципом інституту кримінальної відповідальності, утворює необхідний "ґрунт" для реалізації індивідуалізації покарання як принципу інституту призначення покарання, виступаючи в якості передумови останнього.

На основі вивченого теоретичного матеріалу було запропонувати власне визначення індивідуалізації покарання, а саме: "індивідуалізація призначення покарання - це визначення міри покарання, необхідної і достатньої саме для даного засудженого з урахуванням його особистості і обставин вчиненого ним злочину".

Ключові слова: злочин, покарання, диференціація та індивідуалізація покарання, кримінальна відповідальність.

В статье рассматриваются понятие, сущность и основные проблемные вопросы взаимодействия дифференциации и индивидуализации наказания. Представляется, что в целях более точного определения рассматриваемых понятий целесообразно разграничить

дифференциацию и индивидуализацию уголовной ответственности и дифференциации и индивидуализации наказания. Рассмотрены другой важный аспект, характеризующий дифференциацию и индивидуализацию наказания, которая заключается в том, что законодатель, дифференцируя наказание в законе, действует авторитарно по отношению к дальнейшему применению закона. А в деятельности правоприменителя, индивидуализирующего наказания, превалирует диспозитивность. Вместе с тем, авторы принципиально разделяют сферы дифференциации и индивидуализации уголовной ответственности, иногда расширяют основания первой за счет включения в них оснований второй. Поэтому в данной статье рассмотрены основные критерии этого распределения и рассмотрение этой проблемы другими учеными. Таким образом дифференциация уголовной ответственности, будучи вписанной в единую систему принципов уголовного права и будучи принципом института уголовной ответственности, образует необходимый "почва" для реализации индивидуализации наказания как принципа института назначения наказания, выступая в качестве предпосылки последнего. На основе изученного теоретического материала было предложено собственное определение индивидуализации наказания, а именно: "индивидуализация назначения наказания - это определение меры наказания, необходимой и достаточной именно для данного осужденного с учетом его личности и обстоятельств совершенного преступления".

Ключевые слова: преступление, наказание, дифференциация и индивидуализация наказания, уголовная ответственность.

In the article the concept, the essence and main issues of interaction differentiation and individualization of punishment. Of course, in order to more accurately determine the concepts considered advisable to distinguish between differentiation and individualization of criminal

© В.Я. Конопельський, 2016